

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
SPECIALIZAREA: OMILETICĂ

***DIMENSIUNEA OMILETICĂ ȘI CATEHETICĂ A SLUJIRII
MONAHULUI SCRITOR NICOLAE STEINHARDT***

CUPRINS – CUVINTE CHEIE - REZUMAT

ÎNDRUMĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PR. PROF. UNIV. DR. GORDON Vasile

DOCTORAND:
BOCA Antonie-Ioan

CLUJ-NAPOCA,
2026

CUPRINS:

INTRODUCERE	3
STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII	5
CAPITOLUL I: VIAȚA PĂRINTELUI NICOLAE STEINHARDT	11
I.1. Repere biobibliografice	11
I.2. Nicolae Steinhardt ca model de asumare a ortodoxiei și de zidire a identității naționale românești	23
I.3. Rohia ca vatră monahală și spațiu al mărturisirii lui Hristos	28
CAPITOLUL II: DRUMUL SPRE ADEVĂR ȘI CONVERTIREA LUI NICOLAE STEINHARDT	38
II.1. Prizonier pentru Hristos. Sensul suferinței la Părintele Nicolae Steinhardt	38
II.2. Convertirea	41
II.3. Botezul și tunderea în monahism	44
II.4. Grupul mistico-legionar: Noica-Pillat-Steinhardt	53
II.5. Nicolae Steinhardt și alți martiri ai istoriei recente – paralele duhovnicești, similitudini și elemente distinctive	59
II.5.1. Nichifor Crainic	59
II.5.2. Pr. Prof. Ioan Bunea	61
II.5.3. Richard Wurmbrand	62
II.6. Ecumenismul din perspectivă steinhardiană	65
CAPITOLUL III: OPERA OMILETICĂ, CATEHETICĂ ȘI PEDAGOGICĂ A PĂRINTELUI NICOLAE STEINHARDT	71
III.1. Prezentare generală	71
III.2. Opera omiletică	76
III.2.1. Omilie exegetică: Apa cea vie (Femeia samarineancă)	77
III.2.2. Omilie tematică: Curajul	84
III.2.3. Omilie panegirică: Două evlavii ce nu se cuvine a fi părăsite: cinstirea crucii și a Maicii Domnului	92
III.2.4. Omilia catehetică: Reflecții călugărești	100
III.3. Analiza succintă a ideilor reliefate în cuvântările părintelui N. Steinhardt	114
III.4. Aspecte catehetice și pedagogice în viața și scrierile părintelui N. Steinhardt	209

CAPITOLUL IV: LUCRAREA PASTORALĂ A MONAHULUI DE LA ROHIA	216
IV.1. Elemente particulare în opera lui Nicolae Steinhardt	216
IV.2. Teme predilecte în eseul teologic steinhardian	221
IV.3. Stilul și limbajul operei omiletice	234
IV.4. Receptarea eseurilor teologice și a operei steinhardiene	242
CAPITOLUL V: INTERVIURI DESPRE PERSONALITATEA ȘI OPERA PĂRINTELUI NICOLAE STEINHARDT	252
V.1. Interviu cu Înaltpreasfințitul Părinte Andrei Andreicuț, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului	252
V.2. Interviu cu Preasfințitul Episcop Iustin Hodea Sigheteanul	255
V.3. Interviu cu Părintele Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” din Bistrița	264
V.4. Interviu cu Părintele Profesor Ștefan Iloaie, cadru didactic al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca	276
V.5. Interviu cu Părintele Profesor Ioan Chirilă, directorul Bibliotecii Academiei Române (Filiala Cluj) și cadru didactic al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca	291
V.6. Interviu cu Părintele Profesor Vasile Stanciu, cadru didactic al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca	300
CONCLUZII	304
ANEXE	308
BIBLIOGRAFIE	328

Cuvinte cheie: Nicolae Steinhardt, convertire, mărturisire, curaj, libertate, omiletică ortodoxă, experiență trăită, intertextualitate, anti-formalism, actualitate.

Introducere

Nicolae Steinhardt (1912–1989), cunoscut în monahism ca fratele Nicolae de la Rohia, reprezintă una dintre cele mai complexe, originale și fascinante personalități ale spiritualității ortodoxe românești din secolul al XX-lea. Intelectual de formație enciclopedică, scriitor rafinat, martir al închisorilor comuniste, eseist profund și monah discret, el a reușit să unească printr-o sinteză vie și convingătoare cultura înaltă occidentală, experiența suferinței extreme din Gulagul românesc și trăirea duhovnicească autentică.

Convertirea sa din închisoarea Jilava, botezul primit în celula 18 în primăvara anului 1960 și intrarea ulterioară în monahism la Mănăstirea Rohia nu constituie doar momente biografice importante, ci adevărate evenimente duhovnicești cu rezonanță profundă pentru Ortodoxia românească postbelică și contemporană. Steinhardt nu a fost doar un simplu convertit, ci un mărturisitor care a transformat suferința în lumină, închisoarea în școală a rugăciunii, iar experiența monahală a transformat-o în platformă pentru o predicare vie, liberă și profund umană.

Deși opera sa a fost intens studiată din perspectivă literară, memorialistică, biografică și duhovnicească (George Ardeleanu, Virgil Bulat, Florian Roatiș, Adrian Mureșan, Ioan Pinte, Ștefan Iloaie, etc.), dimensiunea omiletică și catehetică a slujirii sale nu a beneficiat până acum de o analiză riguroasă. Prezenta teză de doctorat își propune tocmai să umple acest gol științific, demonstrând că monahul Nicolae Steinhardt nu a fost doar un scriitor duhovnicesc sau un martir al credinței, ci un veritabil predicator și pedagog al inimii, ale cărui cuvântări și scrieri au o putere formativă, convertitoare și dezvăluie o actualitate remarcabilă chiar și în contextul provocărilor spirituale ale secolului XXI.

Motivația alegerii acestei teme este multiplă și profundă. În primul rând, de natură personală: descoperirea operei monahului Nicolae Steinhardt în perioada studenției a reprezentat o întâlnire intelectuală și duhovnicească transformatoare, care mi-a trezit un interes viu și constant pentru domeniul teologiei experiențiale. Textele sale au exercitat asupra mea o fascinație aparte, revelându-mi puterea unei predicări vii, autentice și profund umane.

În al doilea rând, din punct de vedere științific, deși literatura dedicată lui Nicolae Steinhardt este deja consistentă, puține studii abordează sistematic și interdisciplinar corpusul său omiletic, în special predicile și eseurile teologice reunite în volumul *Dăruind vei dobânda*. Aceste cuvântări reprezintă expresia cea mai autentică și mai matură a teologiei sale trăite,

reușind să îmbine, cu o măiestrie rar întâlnită, exegeza scripturistică riguroasă, ironia duhovnicească fină și o chemare insistentă la o viață creștină autentică, eliberată de formalism, habotnicie și rigiditate religioasă. Prin originalitatea construcției lor narrative, prin forța dramatică și prin accentul pus pe convertirea existențială, aceste texte pot constitui surse valoroase de inspirație pentru predicatori contemporani, oferindu-le un model de predicare vie, profund uman și eficient, capabil să răspundă provocărilor spirituale ale lumii actuale.

Teza își propune să demonstreze că omiletica lui părintelui Nicolae Steinhardt reprezintă o sinteză originală între tradiția patristică, experiența martirică a secolului XX și sensibilitatea culturală modernă. Predica sa nu este didactică sau moralizatoare în sens clasic, ci invitativă, dialogală și existențială, folosind ironia, paradoxul, intertextualitatea culturală și narativitatea dramatică ca instrumente duhovnicești de trezire a conștiinței. Prin aceasta, monahul de la Rohia reînnoiește genul omiletic, adaptându-l la omul contemporan aflat într-un proces de căutare spirituală.

Obiectivul fundamental al cercetării constă în evidențierea, analiza și valorificarea operei omiletice cuprinse în volumul *Dăruind vei dobândi: cuvinte de credință*, prin examinarea detaliată a patru genuri omiletice distincte (omilie exegetică, omilie tematică, omilie panegirică și cateheză). Obiectivul secundar vizează conturarea profilului catehetic și pedagogic al monahului de la Rohia, reliefând modul în care predica sa devine un instrument de formare duhovnicească profundă, care depășește simpla transmitere de cunoștințe și vizează transformarea interioară a omului.

Metodologia utilizată în cadrul acestei cercetări combină analiza izvoarelor primare (diverse ediții ale volumul *Dăruind vei dobândi: cuvinte de credință*) cu metoda analitico-sintetică (pentru exegeza retorică, teologică și stilistică a cuvântărilor) și metoda interviului structurat (pentru capitolul dedicat mărturiilor orale ale unor personalități care l-au cunoscut direct pe monahul Nicolae de la Rohia). De asemenea, au fost consultate surse secundare esențiale, precum: monografiile, studiile critice, articole științifice și traduceri internaționale ale operei autorului N. Steinhardt.

Structura tezei și principalele rezultate

Capitolul I. Viața Părintelui Nicolae Steinhardt.

Acest capitol reprezintă o sinteză biobibliografică riguroasă și oferă cadrul esențial pentru înțelegerea întregii opere steinhardiene. Structurat pe trei direcții principale, capitolul

urmărește traiectoria existențială a autorului, evidențiind etapele formative ale personalității sale complexe.

Subcapitolul I.1. Repere biobibliografice

Acest subcapitol prezintă principalele coordonate ale vieții lui Nicolae Steinhardt, de la nașterea sa la 12 iulie 1912 în comuna Pantelimon (lângă București), într-o familie de intelectuali evrei, până la formarea sa culturală și academică. Se analizează perioada studiilor la prestigiosul Liceu Spiru Haret, unde a fost coleg cu Constantin Noica, Mircea Eliade, Dinu Pillat și alți viitori intelectuali de seamă, precum și anii de studii universitare în drept constituțional, culminând cu susținerea tezei de doctorat. Capitolul subliniază debutul literar precoce sub pseudonimul Antisthius (volumul *În genul... tinerilor*, 1934), activitatea publicistică interbelică și colaborarea cu revista *Revista Fundațiilor Regale*. Se acordă o atenție deosebită anilor de prigoană (1940–1944 și 1947–1964), experienței carcerale dramatice (1959–1964) și eliberării din 1964. Se evidențiază, de asemenea, perioada monahală de la Rohia (1969–1989), unde Steinhardt a trăit o viață discretă, dar extrem de rodnică din punct de vedere duhovnicesc și cultural.

Subcapitolul I.2. Nicolae Steinhardt ca model de asumare a ortodoxiei și de zidire a identității naționale românești

Subcapitolul explorează modul profund în care Steinhardt și-a asumat identitatea ortodoxă, reușind o sinteză autentică între moștenirea sa iudaică și spiritualitatea creștin-ortodoxă. Se analizează convertirea sa nu ca o renunțare la identitatea evreiască, ci ca o împlinire a ei în Hristos. Capitolul evidențiază cum Steinhardt a trăit un patriotism autentic, profund spiritual, manifestat prin refuzul compromisului cu regimul ateu-comunist, prin fidelitatea față de valorile naționale românești și prin asumarea suferinței în numele prieteniei și al adevărului. El devine astfel un model de asimilare creatoare a ortodoxiei, demonstrând că identitatea națională autentică nu se reduce la etnie, ci se împlinește prin trăirea valorilor creștine.

Subcapitolul I.3. Rohia – vatră monahală și spațiu al mărturisirii lui Hristos

Acest subcapitol analizează rolul esențial pe care Mănăstirea Rohia l-a jucat în viața și opera monahului Nicolae Steinhardt. Rohia nu a fost doar un loc de refugiu, ci un adevărat spațiu al mărturisirii și al împlinirii vocației sale monahale. Aici, Steinhardt a trăit o viață de rugăciune, studiu și slujire discretă, devenind un duhovnic căutat de intelectuali, studenți și oameni simpli. Capitolul evidențiază cum mediul monastic de la Rohia i-a oferit cadrul pentru scrierea celor mai importante opere ale sale (*Jurnalul fericirii*, *Dăruind vei dobândi*, *Primejdia mărturisirii* etc.) și pentru exercitarea pastorației de la amvon.

Prin acest prim capitol se conturează portretul unui om excepțional, a cărui viață reprezintă o unitate organică între suferință, convertire, mărturisire și creație duhovnicească, constituind fundamentul necesar pentru analiza ulterioară a operei sale omiletice și catehetice.

Capitolul II. Drumul spre adevăr și convertirea lui Nicolae Steinhardt

Acest capitol este dedicat uneia dintre cele mai dramatice și mai profunde etape din viața monahului Nicolae Steinhardt: călătoria sa spre Hristos, marcată de suferință, căutare și transformare radicală.

Subcapitolul II.1. Prizonier pentru Hristos. Sensul suferinței la părintele Nicolae Steinhardt

În această secțiune de capitol se analizează modul în care părintele Nicolae a trăit experiența detenției politice între anii 1959 și 1964. Capitolul analizează sensul profund al suferinței sale, care nu a fost percepută doar ca o pedeapsă politică, ci ca o cale duhovnicească de purificare și de apropiere de Dumnezeu. Refuzul de a-și trăda prietenii din lotul Noica-Pillat, asumarea condamnării și rezistența morală în condiții extrem de dure au reprezentat pentru autorul *Jurnalului fericii* o participare reală la Patimile lui Hristos. Suferința devine astfel un spațiu al întâlnirii cu Dumnezeu, un spațiu care i-a ars orgoliul intelectual și i-a deschis inima spre credință.

Subcapitolul II.2. Convertirea

Un moment central al vieții părintelui Nicolae Steinhardt este reprezentat de convertirea sa launtrică. Monahul de la Rohia descrie această transformare ca pe un proces îndelungat, marcat de căutări intense, de crize interioare și de o întâlnire personală cu Hristos. Convertirea nu a fost un act impulsiv, ci rodul unei maturizări spirituale profunde, în care intelectualul și cititorul pasionat de literatură a descoperit că adevărul pe care îl căuta nu se află în sisteme abstracte, ci în Persoana lui Iisus Hristos.

Subcapitolul II.3. Botezul și tunderea în monahism

Punctul culminant al vieții monahului Nicolae de la Rohia îl constituie botezul primit în celula 18 a închisorii Jilava, în primăvara anului 1960 (săvârșit de ieromonahul Mina Dobzeu). Acest act tainic, realizat în condiții de maximă discreție și risc, a marcat „a doua naștere” a lui Steinhardt. După o vreme de maturizare în cele ale credinței, prin pronia divină a urmat și tunderea în monahism, moment în care el și-a asumat definitiv identitatea călugărească, devenind „fratele Nicolae”.

Acest subcapitol evidențiază cum aceste Sfinte Taine (Botezul și Preoția – Tunderea în monahism) au reprezentat nu doar un act formal, ci o schimbare ontologică profundă a literatului N. Steinhardt și modul în care i-au transformat întreaga existență.

Subcapitolul II.4. Grupul „mistico-legionar”: Noica-Pillat

Un subcapitol aparte este cel dedicat grupului Noica-Pillat, din care Steinhardt a făcut parte. Această secțiune a lucrării are rolul de a evidenția solidaritatea morală pe care a avut-o grupul de intelectuali și prețul plătit pentru refuzul compromisului cu regimul comunist. Se specifică clar faptul că N. Steinhardt nu a fost un „legionar” în sens politic, ci a fost un om care a ales fidelitatea față de prieteni și față de conștiință.

Subcapitolul II.5. Nicolae Steinhardt și alți martiri ai istoriei recente – paralele duhovnicești, similitudini și elemente distinctive

În acest subcapitol se realizează o deschidere comparativă cu alți mari mărturisitori: Nichifor Crainic, Pr. Prof. Ioan Bunea și Richard Wurmbrand. Această paralelă permite evidențierea particularităților convertirii steinhardiene: spre deosebire de Crainic (naționalist și teolog tradiționalist), de Bunea (preot și educator instituțional) sau de Wurmbrand (convertit protestant cu impact internațional), Steinhardt propune un model ortodox original – o cuvântare duhovnicească, izvorâtă din experiența suferinței și care e marcată de curaj, libertate interioară și refuzul oricărui extremism ideologic sau confesional.

Subcapitolul II.6. Ecumenismul din perspectivă steinhardiană

În acest subcapitol se ilustrează faptul că N. Steinhardt propune mai degrabă un ecumenism al inimii și al suferinței comune, nu unul al negocierilor doctrinare. Pentru el, unitatea creștinilor nu se naște din compromisuri teologice, ci din întâlnirea reală în Hristos, trăită mai ales în condiții de prigoană. Experiența sa din închisoare, unde a împărtășit suferința cu credincioși de diferite confesiuni, l-a convins că adevărata apropiere între creștini se realizează prin mărturisirea comună a lui Hristos Cel Răstignit și Înviat, dincolo de barierele confesionale, fără a renunța la identitatea ortodoxă

Prin acest capitol se demonstrează că drumul lui Nicolae Steinhardt spre Hristos nu a fost unul liniar sau romantic, ci un itinerar marcat de căutări intense, de suferință asumată și de o convertire radicală, care i-a modelat ulterior întreaga operă.

Capitolul III. Opera omiletică, catehetică și pedagogică a părintelui Nicolae Steinhardt

Acest capitol constituie nucleul tezei, prin faptul oferă o analiză omiletică detaliată a patru cuvântări reprezentative din volumul *Dăruind vei dobândi*, fiecare ilustrând un gen omiletic distinct:

- **Omilie exegetică:** „Apa cea vie (Femeia samarineancă)” – analizată ca duel spiritual și convertire prin dialog;
- **Omilie tematică:** „Curajul” – o virtute rar tratată în predica ortodoxă și prezentată ca element esențial în vederea mărturisirii;
- **Omilie panegirică:** „Două evlavii ce nu se cuvine a fi părăsite: cinstirea Crucii și a Maicii Domnului” – apărare și preamărire teologică a celor două evlavii centrale prezentate;
- **Omilie catehetică:** „Reflecții călugărești” – îndrumare monastică împotriva formalismului, habotniciei și uscăciunii sufletești.

Pe lângă analiza detaliată a celor patru cuvântări, acest capitolul prezintă și o analiză succintă a celorlalte predici din volumul omiletic al părintelui Nicolae Steinhardt, conform următorului tipar: prezentare titlu, prezentare motto, prezentare raport incipit-final, prezentare idei principale, prezentare selectivă figuri de stil și de limbaj.

Capitolul IV. Lucrarea pastorală a monahului de la Rohia.

Acest capitol analizează dimensiunea pastorală a slujirii monahului Nicolae Steinhardt și evidențiază modul în care el și-a exercitat „pastorația discretă”, dar extrem de eficientă, atât în cadrul obștii monahale de la Rohia, cât și în spațiul mirean (prin scrierile sale). Spre deosebire de o pastorație instituțională clasică, Steinhardt a practicat o pastorație a inimii, bazată pe dialog, discernământ duhovnicesc și exemplul personal.

Subcapitolul IV.1. Elemente particulare în opera lui Nicolae Steinhardt

În această secțiune se evidențiază trăsăturile distinctive ale gândirii și slujirii sale pastorale. Steinhardt se distinge prin refuzul oricărui formalism religios, prin combaterea habotniciei și a tipicarismului, precum și prin promovarea unei vieți creștine autentice, centrate pe libertate interioară și pe relația vie cu Hristos. O notă particulară este accentul pus pe mărturisire și pe ideea că adevărata propovăduire se realizează nu atât prin cuvinte, cât prin faptele bune revărsate asupra semenilor (conceptul de boierie).

Subcapitolul IV.2. Teme predilecte în eseu teologic steinhardian

Acest subcapitol analizează principalele direcții tematice care traversează opera pastorală a monahului de la Rohia: libertatea creștină, dăruirea ca lege fundamentală a vieții spirituale, curajul mărturisirii, smerenia autentică, lupta împotriva formalismului religios,

buna-îndrăzneală, buna-cuviință, fericirea creștină etc. . Steinhardt insistă asupra ideii că iubirea jertfelnică și milostenia concretă sunt mai importante decât respectarea rigidă a regulilor exterioare.

Subcapitolul IV.3. Stilul și limbajul operei omiletice

În acest fragment se explorează particularitățile retorice și stilistice ale scrierilor pastorale steinhardiene. N. Steinhardt folosește un limbaj accesibil, natural și profund uman, evitând jargonul teologic arid. Printre trăsăturile definiției se numără: ironia duhovnicească (folosită ca instrument de trezire spirituală), structura narativ-dramatică, intertextualitatea bogată (biblică, patristică, literară și filozofică) și tonul fratern, smerit. Stilul său este unul hibrid (eseu teologic), prin care a reușit să combine profunzimea dogmatică, cu forța persuasivă și cu accesibilitatea.

Subcapitolul IV.4. Receptarea eseurilor teologice și a operei steinhardiene

Subcapitolul analizează impactul operei autorului N. Steinhardt în spațiul românesc și internațional. Deși în timpul vieții scrierile sale au circulat clandestin, după 1990 ele au cunoscut o receptare entuziastă atât în mediile teologice, cât și în cele culturale. Lucrări precum *Jurnalul fericirii și Dăruind vei dobândi: cuvinte de credință* au influențat generații de intelectuali, preoți și credincioși. Capitolul evidențiază modul în care a fost receptat autorul N. Steinhardt în decursul timpului.

Capitolul V. Interviu despre personalitatea și opera părintelui Nicolae Steinhardt

Acest capitol cuprinde șase interviuri originale, realizate de autorul prezentei cu personalități marcante care l-au cunoscut direct pe N. Steinhardt: Înaltpreasfințitul Andrei Andreicuț, Preasfințitul Iustin Hodea Sigheteanul, Pr. Ioan Pinteș, Pr. Prof. Ștefan Iloaie, Pr. Prof. Ioan Chirilă și Pr. Prof. Vasile Stanciu. Aceste mărturii aduc o perspectivă vie, complementară surselor scrise, conturând un portret complex și autentic al monahului scriitor.

Concluzii

Prezenta cercetare demonstrează faptul că monahul Nicolae Steinhardt ocupă un loc singular și inconfundabil în istoria omileticii ortodoxe românești. Prin cuvântările sale, el a creat un model de predicare atipic, original și extrem de eficient, care îmbină exegeza biblică riguroasă cu apologetica patristică și cu discursul și exemplificarea filologică.

Teza evidențiază faptul că monahul de la Rohia nu a predicat doar despre Hristos, ci L-a făcut prezent prin cuvânt și, mai ales, prin exemplul vieții sale.

Cercetarea demonstrează, de asemenea, actualitatea și relevanța modelului steinhardian pentru Biserica de azi. Într-o epocă marcată de secularizare accelerată, de criză a încrederii în instituțiile religioase, de fragmentare spirituală și de căutare difuză a sensului, predica steinhardiană oferă un răspuns autentic și convingător: e nevoie de o mărturisire vie, liberă, apropiată de oameni, și care să se adreseze omului modern fără a dilua mesajul evanghelic și fără a cădea în clișeele unui discurs religios golit de conținut.

În final, monahul Nicolae Steinhardt rămâne un model viu de predicator al inimii, un om care a știut să unească geniul cultural cu smerenia monahală, suferința asumată cu bucuria duhovnicească și cuvântul cu fapta. Prin opera sa, el continuă să ne cheme la o convertire autentică și la o mărturisire curajoasă.